

Helytelen világ

Hatalmas léptekkel közeleg az éj. A kelő hold vörös pofával vigyorog a világra. Kúsznak az árnyékok, sejtelmes szörnyek osonnak. Elcsendesül a falu. Csak a kutyák csahognak és vonítanak a falu minden irányából.

Tatár János hazafelé baktat. Nagyon messziről jön. Vállán kócmadzagra kötve merevedik az ásó és lapát, mint valami puska. Társai a falu déli szélén már lemaradoztak; egyedül lépked a felvégre kicsit berántott nyakkal, mintha az égről jég szemek hullanának. Megy, s küzd a gondolattal. Bemenjen-e ne menjen-e? Szinte föllobbantja a vágyait a tépelődésével.

Még egy utca és ott lesz a kocsmá. A dorbézolás egy-egy foszlánya már ide hallatszik. Ha kinyílik a kocsmá ajtaja, mint felrántott zsiliből ömlik az utcára a különös hang-láva, amelyből csak úgy csorog a bánat, szenvedély és örület. S mikor csukódik, halkul ez a hang! De, még így is szinte hívja a kubikost, napszámost és a többi nincstelen: gyertek emberek! Menedéket adok mindenkinek, akit sárba-porba gázolt az élet.

Viaskodik magával Tatár János, ahogy közeledik a kocsmához. Még ez a hosszú kerítés és ott van. Szárazakat nyel sűrűn egymás után... Egész héten át inaszakadtáig lapátolta a dög-nehéz sarat a kubikos gödörből, s most sajnál magától egy fityóka pálinkát?! Dehogy! Csak egy fityóka után jön a második, aztán a harmadik és a tizedik, és ottragad, és egész heti munkája odavész, a gyerekek meg egy hétig koplálnak. Ezért fél bemenni. Most már ugyan be muszáj lépnie, kétkézzel húzza az ördög. De csak egy féldecire — mondja majdnem hangosan, hogy hangjától szinte maga is megretten. Benyit.

Vállán megfogja a kócmadzagot, hogy kiakassza nyakából az ásót, lapátot, hogy a sarokba támassza. Ez szinte már gépies mozgulat, de akkor ötlük eszébe: csak egy féldecire jött, azt állva is fölhajthatja és már fordulhat is kifelé. Nyakába hagyja hát a szerzőmokat.

Oda lép a pléhvel bevont söntéshez, s kér egy kisüveggel. Felét azonnal kiissza, előbb megöblíti vele a száját, aztán egy kortyintással lenyeli. Hatalmasat sétál az ádámcsutkája.

Az alacsony kiskocsmá tömve van emberekkel. Mindegyiken hetes szakáll, szennyes ing, konyult kalap, sallangos gúnya. Hangos

lárma, kiabálás, danolás, káromkodás, veszekedés keveredik érthetetlen hangzavarrá. A vastag füstfelhő mögött, egyik sarokban harmónikás játszik. Egy ember mulatozik előtte. Konyult madzaggal körülkötött kalapja mellé pénzt tűzött; nagy, fekete tenyerét a feje felett illegeti-billegeti valami nóta ütemére, de a nótát innen a söntéstől nem lehet hallani... Mind elesett ember ez. S mindnek a szíve csordultig van keserűséggel. Az alul csapkodó élet minden kínja sűrűsödik bennük. Akad köztük olyan is, aki rabja az itálnak. Pali bácsi, ott a fal mellett: vén legény, haja zsíros, vörhenyes és orra mint egy szivacs a borvirágtól. És Mátyás bácsi, a vén fuvaros, aki az utolsó garasát is a kocsmárosnak adja. Ivásuknak oka nemcsak a szegénység. Szenvedélyükké vált az alkohol élvezése, akár a cigaretta a többi embereknek. Ezek a „hivatalos“ részek. De ittás itt már majd mindenki. Így szombat esténként nagyon sokan vannak, akik a faluszéli rozoga életből betérnek ide. Majdmind azok a szegény nincstelének, akik semmi úton-módon nem tudtak megkapaszkodni a sunyi, fondorlatos világba.

Ez nem az a fajta, aki a mámornak, gyönyörűségnek, pillanatnak él. Mi hajtja őket akkor ide?

Tatár János lenyelte a második kortyinit is és az üres üveget oda kocintotta a sötét pléhlapjához, azzal a mozdulattal, hogy: még egyet! De hirtelen fizetett s kifordult a kocsmából.

Milyen üde és józan kint a levegő! Csak józanabb világ kellene hát. Mert itt úton-útfélen kábulatba, forróságba bukik az ember. Még itt kinn, a faluszélien is, ahol pedig össze kellene szorulni az embereknek, hogy a közbük csapkodó vihar megtorpanjon erős faluk előtt. De nem ezeknek az embereknek a vétke, hogy nem szoros láncként kapcsolódnak egymáshoz...

Nyolcat harangozták. Szaporán szedte lábait hazafelé. Egyik ház előtt fekete tömeg. Bandázók. Hangjuk nem hallatszik. Biztos mormolják az Urangyalát az esti harangszóhoz. Megálljon, neálljon velük egy pár szóra?... Clyan ügyetlen érzés fogja el ezekkel az emberekkel szemben mindig. Ezek azok a faluszéli szegények, kik megvetették a lábukat a földön: pár hold földjük, lovuk van. Nem járnak annyira a korcsmába, de enni is keveset esznek, pedig jobban telne nekik, mint a napszámos osztálynak. Imádkoznak. Az élettől eltanulták, hogy a tőlük koszosabbakra kajánul, sunyin kell vigyorogni. Tatár János nem érzi magát köztük otthon, pedig sorsuk alig egy árnyalattal különbözik. Valami buta, megmagyarázhatatlan érzés feszélyezte mindig, ha közéjük keveredett. Talán, hogy ő nem tudott legalább annyira megtollasodni, mint ők. Ez a szégyenérzet most is arcába futott. Nem állt meg, csak csendesen odaköszönt, hogy ne zavarja őket az imájukban. De alig, hogy hátamögött hagyta a bandázókat, már megjegyzéseket suttogtak utána.

Hazaért, s elfelejtette ezeket a bajokat.

Apró gyerekek csüngtek a ruháján, ugrándoztak előtte, átölelték a lábát, némelyik még bukfencet is vetett a szoba földjén. Viháncoltak, kiabáltak s boldogok voltak nagyon, hogy egyheti

munkájából hazért az apjuk. Öt torok, mint öt orgonasíp visitotta a fülébe:

— Édesapa, édesapa, találja ki, mit főzött édesanya!

Arcuk piros, mint a zsírban sült pampuska.

De talán legboldogabb az anya. Repes a szíve, hogy az ura idejében hazajött. És a meglepetés: az asztal közepén a tál csirkepaprikás. Fehér pára emelkedik belőle. Áldozati füstként gomolyog. Az asszony mutatja be ezt a gyönyörű étel-áldozatot az urának, aki egy hétig kubikolt kenyéren — hagymán. Szinte ömlene ki száján a szó: neked főztem, édes uram. De visszaszorítja. Nagyon keservesen jutott pedig a tyúkhöz, összekuporgatott filléreiből vette. S hogy milyen nagy újság egy szerény kis csirkepaprikás is ezekben a még szerényebb kis házakban, azt tán legjobban ez az öt kisgyerek örömszivaja bizonyítja:

— Édesanya tyúkot vágott, édesanya tyúkot vágott!...

Hogy sugárzik a feleség arca, ahogy a tányérokat szedi elő, hogy zsvajganak a gyerekek, s ő olyan fáradt, pedig tán most mégis mosolyogni illenék neki is. De hát kedvetlen, fáradt. Leül az ágy szélére s nézi egy darabig a felemelkedő fehér párát, hogy milyen puhán olvad bele a levegőbe. Aztán már nem is a párát nézte, csak bámult a semmibe. Nehéz ökleit az ölébe ejtette, hátát kicsit meggörnyesztette, mint a pihenő munkások szokták. A gyerekek felugrálnak az ágyra és körültapogatják az apjukat, rángatják, cibálják, ölelik, nézik a tenyerét, hogy milyen nagy, az övéké meg milyen kicsi. Az egyik gyerek erőnek erejével az apja lábfejeére akar állni, hogy hintázzon egy kicsit. Az apa végre megragadja fia karját és lábfejeével magasra emeli. Aztán többször megismétlik ezt a himbálást. A hintázó kicsi sejpítve mondja:

Hinta, pajinta

Tajácsoni Katica...

Nevetnek és sorakozik mind, hogy őket is hintáztassa az apjuk. Tatár János ajkán röpké mosoly suhan át és mindegyik fiát magasra emeli. Azok lelkendeznek s hangosan sivalkodnak. Az anya közbük suhint éles hangjával:

— Csendesebben, mert fölébred a Jolika.

Az apa belefárad a játékba. A gyerekek meg csak most melegedtek bele s kérlelik állhatatosan, hogy játszanak tovább. De ő nem tud együtt örülni ezekkel a zsibongó gyerekekkel, úgy fáj mindene, úgy húzza az ágy! Le tudna dőlni, mint egy karó s három nap, három éjjel egyfolytában aludni. De hétfőn hajnalban már indulnia kell, vissza a sáros gödörbe s lapátolni egész héten át. Aztán még egy hétig, tizig, százig, még csak ki nem dől. S ugyan miért? Hogy felnevelje a gyerekeit és aztán ők dobálják a sarat? Mi öröm tellik ebben? Hát öröm az, az égető napon szinte pattanásig feszíteni az inakat, emelgetni a sarat, aztán csak inni a rengeteg vizet, izzadni és sérvet kapni? Itthon meg csak átaludni a vasárnapot, hogy valamennyire kipihenhesse magát egy hétre? Mi ebben az öröm? És ezt állandóan egy életen át. És miért? Csak azért, hogy született, s ha már él, hát robotoljon a vacak életéért? Vagy másként is lehetne, egy másmilyen élet is lehetséges volna?...

Még éhséget sem érzett.

Csak falatozás közben jött meg az étvágya.

Feltűnt neki, hogy felesége alig csipegeti a paprikást. A gyerekeknek is pár kanállal szedett csak. Öneli főzte tán? Kedvezni akar a felesége, vigasztalni? ... Ő is ímmel-ámmal evett mostmár. Csak az öntött salátát falta. Azt lehet... Meg tudná maga enni az egész paprikást. De hét száj van mellé ám! S a gyerekek csak úgy falnak! Kanalaikkal nagy zajt csapnak a cseréptányérokra.

Csak apa és anya ülnek az asztalnál, az öt gyerek szerte szét a szobában; ki az ágyon, ki a padkán, ki a földön esik neki a jóízű, de olyan kevés eledelnek. Egyik fölkel a ház közepéről, s nyújtja a tányérját anyjának, de nem szól semmit. Nyújtja az üres tányért és nem tágít az asztal mellől. Az anya zavartan, pirosan néz a fiára. Hiába parancsolt rájuk, hogy ne egyenek olyan sokat ma estére, szegény apjuknak kell, aki annyit dolgozik. De nem szólhat a fiára, mert az ura észrevenne valamit s inkább fölkelne éhen az asztaltól, csak a fiainak jusson. Valamicskét tesz a fiú tányérjába. Sorakozik a többi is az üres tányérokra. Mindegyikbe rak még pár kanál zsiros levet...

Az asszony úgy tesz, mintha már jóllakott volna. Pedig alig evett még. Az ember észreveszi ezt. S ő is játssza a jóllakottat, mert attól fél, ha sokat eszik, nem marad a gyerekeknek... Egyik leg-szomorúbb játék az ilyesmi. Tatár János csak nyújtogatja a nyakát és turkál a tálban, mintha nyomtatóul egy utolsó jó falat után halászna. Aztán föláll, nyújtózik egyet, hogy mostmár torkig van étellel.

Így játszanak a szegények. S ha kell, még elégedettséget is erőszakolnak arcukra, hogy otthon a családban elhitessék egymással, hogy jól laktak. Persze, csak akkor, ha a béke meg tudott még maradni köztük. Mert máskülönbén sokkal durvább élete van a szegénységnek.

A gyerekek asztalra tólják üres tányérjaikat s már futnak is vissza a padkára vagy az ágyra, mert jól tudják, hogy háromszor kérni nem szabad.

— Jól laktatok? — kérdezi az apjuk a padkán s ágyon pislogó apróságokat.

— Persze, hogy jól — előzi meg őket az anyjuk felelete.

— A gyerekek nem szólnak semmit, csak szégyenlősen nevetnek, lecsapják fejüket s lökdösik egymást.

Az asszony a tál után nyúl. Félrefordítja a rebegeve, félve mondja urának:

— Jó lesz neked reggelre...

Tatár János rá se néz a tálra, csak valamitől felingeredik, arca elvörösödik és megfeszül. Érzi, csak akkor szabadulna meg ettől az érzéstől, akkor könnyebülne meg, ha jól a felesége arcába váгна. De nem tudja mért. Nem haragszik a feleségére, mégis most ütni szeretné, vagy legalább irtózatosan lepocskondiázni, hogy kidühönghesse magát. De csak rágyújt s füstöl. Nézi a két kopott ágyat. Még dunna sincs rajtuk, csak szalmazsák, szivárványos rongypokróccal letakarva. És ezen az ágyon milyen édesen alszik Jolika...

A gyerekek feküdni készülnek. Egyik ágyon Jolánkával alszik az anya, egy gyerek a kuckóban, a másik ágyon hosszában három gyerek és a legkisebb keresztben a lábuknál. Az ember, ha kicsije van a feleségének, mindig a földön hál a subában.

Alighogy elszunnyadnak a gyerekek, Jolánka hirtelen följedd és élesen sivalkodni kezd. Az anya karjába kapja s ringatja.

— Na na te büdös bubus, nem szabad bántani Jolikát. Dá, dá, megveri anyuka a krampuszt... Még Jolikát meri bántani, nesze, nesze, — és rácsapkod az ágy végére.

A sivalkodásra felébrednek s mocorogni kezdenek az ágyon a gyerekek.

— Édesanyám, rugdos a Pali — mondja elnyujtva aki keresztben fekszik. —

— Nem igaz, hanem ő bezserézi a talpamat, — védekezik amaz.

— Békével legyetek, mert közétek vágok!

Jolika már nyöszörögve sírdogál, de igen kitartóan.

— Szoptasd meg — veti oda bosszankodva az ember.

Az anya keblének fordítja kislánya arcát. Elhallgat Jolika s mohón az emlő után kap pindurka szájával, csöpp ujjával még bele is kapaszkodik.

— Ne harapj, te — szisszen föl az anya.

Kis idő múlva kiköpi Jolika az anyja mellét s keservesen fölsír.

— No, lelke, no — kinálgatja az anya.

A szopós újból belekap mint a hörccsög, de hirtelen el is fordítja a száját és sír.

— Nincs tej — néz a férjére az asszony.

Tatár János rágyujt.

Jolika visít, szinte a frász rázza.

Az ágyban újból mozognak a gyerekek és az egyik tele szájjal bömböl. A másik kenyeret kér.

— Dögletek mingyárt, az anyátok krisztumát! — kiált rájuk az anyjuk.

De aki bömbölt, az bömböl tovább.

Aki kenyeret kért, most is kéri.

Jolika tovább ordít.

Az anya belefeketedik az ordítózásba, homlokán verejtek s le-föl járkal a sivalkodó Jolikával.

— No, adjon egy darabot — makacsodik sírva az éhes.

— Nesze nesze — ugrik oda az anyja és üti — te mindig akkor zabálnál mikor ledöglesz?!

Most az is jaggat.

Tatár János megfeszül egész testében. Nagyot szív a cigarettából, aztán még egyet, s a földhöz csapja a csutkáját csak úgy freccsennek szét a parázs-morzsák.

Fölugrik és kirohan.

A láрма kihallatszik az udvarra, kihallatszik az utcára. Futni kell tovább, a kocsmá felé. Űzi a cudar élet, melyben józanul élni irtózatosan nehéz...